

ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชน

การศึกษาในครั้งนี้ ได้พิจารณาปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชนออกเป็น 4 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางจิตวิทยาและปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละปัจจัยผู้ศึกษาได้แยกพิจารณาในรายละเอียดออกเป็นด้านต่าง ๆ ตามแนวความคิดดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 1 และจากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่ศึกษามีทั้งลักษณะที่เหมือนและลักษณะที่ต่างกัน ในรายละเอียดของแต่ละปัจจัย ดังจะกล่าวต่อไป

ปัจจัยทางการเมือง

1. ความสามารถในการรับข่าว

บ้านโนนกินแกง

ชาวบ้านให้ความสำคัญและสามารถรับข่าวสารของทางราชการได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะจากสื่อสารมวลชนประเภทเครื่องรับโทรทัศน์ ชาวบ้านนิยมดูรายการข่าวภาคค่ำ ตลอดจนรายการบันเทิงต่าง ๆ หลังข่าวเป็นประจำ มีชาวบ้านจำนวนมากที่มีเครื่องรับโทรทัศน์เป็นของตนเอง ชาวบ้านที่ยังไม่มีก็มักไปอาศัยดูจากเพื่อนบ้านข้างเคียงหรือบ้านของญาติพี่น้อง

วิทยุเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่ง ที่ชาวบ้านใช้ในการรับข่าวสารจากทางราชการ และข่าวสารทั่วไป ชาวบ้านนิยมนำวิทยุออกไปในแปลงที่ทำกินด้วย เพื่อรับฟังรายการบันเทิงทั่วไปและข่าวสารต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านนิยมดูโทรทัศน์กันมาก เนื่องจากมีทั้งภาพและเสียง

การรับข่าวอีกทางหนึ่ง ผ่านทางกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปฏิบัติในทุกคืนเกือบกำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้องเดินทางไปประชุมรับฟังข้อราชการ และนโยบายต่าง ๆ จากทาง

อำเภอ และก็จะต้องนำข้อราชการเหล่านั้นกลับไปประชุมชี้แจงชาวบ้านอีกทอดหนึ่ง และนอกจากการรับฟังข่าวจากการประชุมแล้ว ชาวบ้านยังสามารถรับข่าวได้จาก หอกระจายข่าวอีกทางหนึ่งด้วย แต่มักเป็นการช้า เคือนในเรื่องที่มีการประชุมชี้แจงไปแล้ว เพื่อให้นักแนะให้ไปร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตามการรับข่าวจากหอกระจายข่าวมักรับได้เพียงบางจากบางจุดของหมู่บ้านโดยเฉพาะในบริเวณใกล้ลำโพงเท่านั้น บริเวณที่อยู่ไกลออกไปจะไม่ค่อยได้ยินเสียงเท่าใดนัก

ช่องทางในการรับข่าวของชาวบ้านที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากคือ การจับกลุ่มคุยกันในหมู่ผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ซึ่งมักพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไป ทั้งเรื่องใกล้ตัวและเรื่องไกลตัว ทำให้การแพร่กระจายของข่าวเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะข่าวลือต่าง ๆ จะได้รับความสนใจเป็นพิเศษ

สำหรับชาวบ้านที่มีแปลงที่ทำกินในแปลงปราณีตด้วย จะสามารถรับข่าวได้อีกทางหนึ่ง จากการที่ชาวบ้านจะต้องไปร่วมประชุมสมาชิกกลุ่มแปลงนาปราณีตที่กำหนดมีขึ้นทุกวันศุกร์ที่สองของเดือน ชาวบ้านจะเข้าร่วมประชุมโดยสม่ำเสมอ ทั้งนี้สืบเนื่องจากการที่มีข้อตกลงกันในแปลงนาว่า ชาวบ้านจะต้องเข้าร่วมประชุมถึงกล่าวทุกครั้ง โดยเฉพาะตัวหัวหน้าครอบครัวซึ่งหากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกัน ชดประชุมเกินกว่า 3 ครั้ง ผู้นั้นก็จะต้องให้ออกจากแปลงนาไปโดยไม่มีข้อยกเว้น หน่วยงานที่เข้าร่วมประชุมโดยสม่ำเสมอ อาทิ ทหารที่ดูแลพื้นที่ชลประทาน พัฒนาที่ดิน เกษตร หน่วยปราบศัตรูพืช และโรงงานเป็นต้น เนื้อหาส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ น้ำชลประทาน ปัญหาในการปลูกพืช การผลิตเป็นหลัก

ในการประชุมถึงกล่าว ชาวบ้านจะสามารถทราบความเคลื่อนไหวของโรงงานได้อย่างสม่ำเสมอ เจ้าหน้าที่ของโรงงานจะเข้าร่วมประชุมเกือบทุกครั้ง นอกจากนี้โรงงานยังมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นสื่อกลางระหว่างโรงงานกับชาวบ้านด้วย โดยการออกติดตามความคืบหน้าในการปลูกพืชที่โรงงานส่งเสริมอยู่เสมอ ชาวบ้านยังสามารถทราบความคืบหน้าของโรงงานได้จากเจ้าหน้าที่ของโรงงานส่วนหนึ่งที่ เป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน โนนดินแดงด้วย

บ้านป่าไม้สหกรณ์

การรับข่าวของชาวบ้านในระแวกกว้าง จะมีลักษณะเช่นเดียวกับชาวบ้านโนนดินแดง กล่าวคือ ชาวบ้านจะสามารถรับข่าวได้จากเครื่องรับโทรทัศน์และวิทยุ แต่อาจมีข้อจำกัดมากกว่าบ้านโนนดินแดง โดยเฉพาะเครื่องรับโทรทัศน์ซึ่งยังมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากบ้านป่าไม้ฯ มีขนาดเล็กกว่าและชาวบ้านมีฐานะยากจนกว่า นอกจากนี้ชาวบ้านจำนวนหนึ่งยังได้อพยพออกไปอาศัยอยู่ในที่ทำกินอย่างถาวรอีกด้วย จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนและพวกที่แยกตัวออกไปไม่ค่อยทราบข่าวสารต่าง ๆ เท่าใดนัก

ในกรณีของ เครื่องรับโทรทัศน์ เนื้อหาที่ชาวบ้านรับจะมีลักษณะเดียวกับบ้านโนนดินแดง คือ มักจะดูข่าวภาคค่ำและรายการบันเทิง ส่วนวิทยุก็มักเป็นรายการบันเทิงทั่ว ๆ ไป และข่าวสารต่าง ๆ

สำหรับการรับข่าวจากการประชุมประจำเดือนของชาวบ้าน ชาวบ้านจำนวนมากไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าใดนัก โดยมักอ้างเหตุผลว่า ตนเองไปอยู่ประจำในที่ทำการที่อยู่ไกลจากหมู่บ้านประมาณ 7-8 กิโลเมตร ทำให้ไม่สามารถไปร่วมประชุมได้สม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านนิยมการจับกลุ่มคุยกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กับเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งมักพูดคุยในเรื่องทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้าน อันอาจถือได้ว่าเป็นการแพร่ข่าวและรับข่าวที่มีประสิทธิภาพเพียงของหมู่บ้านนี้

การเข้าไปร่วมประชุมของเจ้าหน้าที่ในหมู่บ้านนี้มีน้อยมาก พบว่ามีความห่างเหินมากระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านมักใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในที่ทำกินของคนซึ่งกระจัดกระจายไปไม่เป็นกลุ่มเป็นก้อน การรวบรวมชาวบ้านมาร่วมประชุมเป็นจำนวนมาก ๆ ทำได้ลำบาก เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องใช้เวลานานในการทำงาน จึงเป็นปัญหาสำคัญของเจ้าหน้าที่ที่ค่อนข้างเหนื่อยที่จำนวนมาก นอกจากนี้ชาวบ้านก็ไม่ค่อยจะเห็นความสำคัญของการไปประชุมหรือร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่เท่าใดนัก

สำหรับข่าวสารจากโรงงานหลวงฯ มักกระทำโดยผ่านเจ้าหน้าที่ของโรงงานที่เข้าไปติดตามดูแลการปลูกพืชของชาวบ้าน เนื้อหาในการติดต่อพูดคุยกันมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิตและการนัดแนะของโรงงาน

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านมีโอกาสและสามารถรับข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง แม้ว่าชาวบ้านป่าไม้สหกรณ์จะมีเงื่อนไขอันเป็นอุปสรรคในการรับข่าวมากกว่าบ้านโนนดินแดง ชาวบ้านมีความสนใจกับข่าวสารต่าง ๆ มากพอสมควร มีการจับกลุ่มพูดคุยกันในเรื่องความเคลื่อนไหวของข่าวสารอยู่เสมอ ในส่วนของโรงงานชาวบ้านสามารถรับข่าวเกี่ยวกับการผลิตและการนัดแนะต่าง ๆ ผ่านทางเจ้าหน้าที่ของโรงงาน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านก็พยายามแสวงหาข่าวจากชาวบ้านที่เข้าไปทำงานในโรงงานด้วย

2. การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

บ้านโนนดินแดง

การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มักเป็นลักษณะของการเข้าร่วมประชุมหรือการถูกระดมให้ทำกิจกรรมส่วนรวมหรือการจัดกิจกรรมให้ปฏิบัติ กล่าวคือ ในการร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ชาวบ้านมักไปร่วมเพื่อรับฟังคำสั่งแจ้งเป็นสำคัญ ชาวบ้านมักเป็นฝ่ายรับมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายโต้ตอบหรือพูดแสดงความคิดเห็นอื่น ๆ ที่ต่างออกไป ชาวบ้านเชื่อว่าหน้าที่ในการเสนอปัญหาต่าง ๆ ควรเป็นหน้าที่ของผู้นำของหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากชาวบ้านแล้ว และเป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่าชาวบ้านทั่ว ๆ ไป การเข้าร่วมกิจการของหมู่บ้าน ก็มักเป็นการถูกร้องขอหรือเป็นนโยบายให้ร่วมกันปฏิบัติ เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านในวันสำคัญประจำปี เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านที่มีฐานะยากจนมักรวมในลักษณะการใช้แรงงาน ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะค่อนข้างดี เช่นพวกที่อาศัยอยู่ในบริเวณตลาดซึ่งมักมีกิจการค้าขาย มักมีส่วนร่วมโดยการออกทุนทรัพย์เพื่อซื้อสิ่งที่เป็นในกิจการนั้นหรือซื้อของเลี้ยงผู้ที่ใช้แรงงาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในกิจการต่าง ๆ ด้วยดี

สำหรับในแปลงนา ชาวบ้านจะเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมค่อนข้างมาก และชาวบ้านจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ โดยจะมีการประชุม และประกอบกิจการส่วนรวมอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้เนื่องจากความกลัวเกรงทหารซึ่งเป็นผู้ดูแลพื้นที่อยู่ ในการประชุมประจำเดือนชาวบ้านจะไม่ค่อยมีความคิดเห็นใด ๆ ที่ขัดแย้งกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่อย่างโจ่งแจ้ง และในบางครั้งเมื่อชาวบ้านแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ ความเห็นนั้นก็มักไม่ได้รับการยอมรับและในที่สุดก็ต้องปฏิบัติตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่ได้มีการกำหนดไว้ก่อนแล้ว ชาวบ้านยังมีความกลัว ด้วยว่า หากพูดมาก

จนเกินไปแล้วอาจจะเป็ผลร้ายมากกว่าผลดี การเข้าร่วมประชุมจึงเป็นลักษณะของการเข้าประชุมเพื่อไม่ให้คนต้องกระทำผิดระเบียบอันจะทำให้คนต้องถูกให้ออกไปจากแปลงทำกิน

ในอีกด้านหนึ่ง ได้มีการจัดตั้งกลุ่มสมาชิกแปลงนาปราณีขึ้น เพื่อให้เป็นองค์กรกลางของชาวบ้านในแปลงนา แต่ความพยายามดังกล่าวเป็นเพียงความพยายามอย่าง เป็นทางการเท่านั้น กลุ่มดังกล่าวมักไม่ค่อยได้รับความสำคัญจากเจ้าหน้าที่มากนัก เจ้าหน้าที่มักใช้วิธีเข้าไปจัดการ สั่งการโดยตรงไปยังสมาชิกของกลุ่มแทนที่จะกระทำโดยผ่านกลุ่ม ขณะเดียวกันสมาชิกกลุ่มก็มักติดคอโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ที่ดูแลอยู่ โดยที่ประธานหรือกรรมการกลุ่มที่มาจากการเลือกตั้งไม่ทราบเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกเชื่อว่าอำนาจสิทธิขาดในการจัดการปัญหาต่าง ๆ อยู่กับเจ้าหน้าที่ โดยที่หัวหน้าหรือกรรมการกลุ่มไม่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องใดๆ เลย บทบาทหน้าที่ของผู้นำกลุ่มไม่ได้มีการกำหนดหรือได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่เท่าใดนัก ผู้นำกลุ่มจึงไม่ได้เป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มอย่างแท้จริง แต่กลับกลายเป็นกลไกในการแบ่งเบาภาระในการเข้าไปจัดการกับชาวบ้านในแปลงนา อุปสรรคที่เห็นได้ชัดคือ หัวหน้ากลุ่มมักทำหน้าที่เพียงการตรวจสอบว่าสมาชิกรายใดไม่ไปร่วมประชุมประจำเดือน เป็นต้น กิจกรรมของกลุ่มมักเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้น หรือเป็นนโยบายของเจ้าหน้าที่ที่ไปขอให้ชาวบ้านร่วมกันทำ เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในบริเวณแปลงนาและบริเวณใกล้เคียงให้ดีขึ้น เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มจะไม่ค่อยถูกให้ความสำคัญมากนัก ตลอดจนไม่มีความพยายามจากภายนอกในการสร้างเสริมกลุ่มให้สามารถพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม แต่กลุ่มก็มีโอกาสอยู่บ้าง เช่นกันในการดำเนินกิจการของกลุ่มเอง กล่าวคือ ปัจจุบันกลุ่มมีทุนของตนเองจำนวนหนึ่งซึ่งได้จากการขายยาปราบศัตรูพืชที่ได้รับความช่วยเหลือหน่วยปราบศัตรูพืชจังหวัดสุรินทร์ เงินจำนวนดังกล่าวกลุ่มได้นำไปรวมกันกับเงินค่าบำรุงแปลงนาที่เรียกเก็บจากสมาชิกแปลงนาในอัตราไร่ละ 20 บาท ไปซื้อปุ๋ยมาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาต่ำกว่าท้องตลาด แต่การดำเนินงานดังกล่าวนี้ สมาชิกจำนวนไม่มากนักที่ได้รับประโยชน์เนื่องจากเงินทุนมีจำนวนน้อยและค่อนข้างขาดความต่อเนื่อง

การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงงานหลวงฯ ชาวบ้านเข้าไปร่วมในฐานะสมาชิกปลูกมะเขือเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากนโยบายของทหารในการส่งเสริม

ให้ชาวบ้านปลูก ความเกี่ยวพันระหว่างชาวบ้านกับโรงงาน คือ การไปขอรับการลงทุนเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และการเข้าร่วมประชุม ตลอดจนพยายามทำตามที่โรงงานกำหนด แต่ไม่มีส่วนในการทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน

บ้านป่าไม้สหกรณ์

กล่าวได้ว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนของชาวบ้านป่าไม้สหกรณ์มีน้อยมาก การเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นเพียงการเข้าร่วมประชุม ซึ่งชาวบ้านก็มักไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าใดนัก ถึงได้กล่าวไว้แล้ว ความรู้สึกเป็นสมาชิกของชุมชนยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเฉพาะพวกที่อาศัยอยู่ในแปลงที่ทำกิน ชาวบ้านกลุ่มนี้ เคยคิดที่จะขอแยกพวกตนออกเป็นอีกหมู่บ้านต่างหากแต่ก็ไม่สามารถกระทำได้

อย่างไรก็ตาม พบว่าชาวบ้านที่ออกไปทำกินในแปลงที่ทำกิน ส่วนหนึ่งมีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี คือชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อขอใช้พื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งปลูกที่ขอยุ่สืบร่วมกัน โดยมีการจัดระบบคลองส่งน้ำให้ทั่วถึงทั้งแปลง ชาวบ้านได้ไปขอยืมเครื่องสูบน้ำจากหน่วยงานชลประทานในพื้นที่มาใช้ โดยสมาชิกร่วมกันออกค่าน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นต้น แต่การร่วมมือกันนี้ยังคงทำในวงแคบไม่ถี่ครอหครว

การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมีอยู่สูงในระหว่างที่มีการจัดคนเข้าในแปลงที่ทำกิน หรือในระหว่างที่หมู่บ้านได้ ความช่วยเหลือจากภายนอกมาก ชาวบ้านจะให้ความสนใจในการเข้าร่วมประชุม ร่วมกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้นำชาวบ้านคนหนึ่งกล่าวว่า เจ้าหน้าที่เป็นตัวแทนสำคัญในการที่จะให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากแต่เดิมเจ้าหน้าที่เคยคาดโทษผู้ที่ไม่สนใจในกิจกรรมส่วนรวมไว้ ทำให้ชาวบ้านให้ความสนใจในการทำงานส่วนรวมมาก แต่ต่อมาภายหลังเจ้าหน้าที่ไม่ลงโทษผู้ไม่ให้ความร่วมมืออย่างที่พูดไว้อย่างจริงจัง ชาวบ้านจึงไม่ให้ความสนใจกับงานส่วนรวมและทำอย่างที่คุณอยากทำ กลุ่มผู้นำในหมู่บ้านจึงหมกดำลังใจในการทำงาน

ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงงานตั้งแต่ปีแรกของการส่งเสริมให้ปลูกพืชส่งโรงงานในลักษณะของการเป็นสมาชิกผู้ปลูกพืช โดยมีเจ้าหน้าที่ในพื้นที่สนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกอย่างเต็มที่ การเข้าไปมีส่วนร่วมกับโรงงานมักเป็นไปตามที่โรงงานกำหนดขึ้น เช่น

การจัดประชุม การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น โรงงานฯ ไม่ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านให้มากนัก

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวบ้าน มักเป็นไปตามนโยบายจากภายนอก ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมมักมีอยู่จำกัด เช่น การเข้าร่วมประชุม การทำงานร่วมกันในโอกาสวันสำคัญ การร่วมกันเองของชาวบ้านมักเกิดขึ้นในระยะเวลาดสั้น ๆ และในวงแคบ ความสำคัญของชาวบ้านในการเข้าไปมีส่วนร่วมยังมีในระดับค่อนข้างต่ำ ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงาน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเพียงการเข้าร่วมในฐานะเกษตรกรผู้ปลูกพืชส่งโรงงาน ที่จะได้รับความช่วยเหลือและบริการจากโรงงานเป็นหลัก โรงงานยังไม่ได้เสริมให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

3. การรู้จักแก้ปัญหา

บ้านโนนดินแดง

การรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาของชาวบ้านโนนดินแดงยังมีไม่มากนัก ชาวบ้านยังคงมองปัญหาของชุมชนเป็นเรื่องของผู้อื่น โดยเฉพาะผู้นำและทางราชการ ชาวบ้านมักมองว่าตนเองไม่มีอำนาจหน้าที่ที่จะเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งตนเองต้องเร่งยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ชาวบ้านจำนวนมากแต่เดิมมีที่ทำกินจำนวนมาก แต่ต่อมาภายหลังที่ทำกินที่เข้าไปปลูกถูกจับจองไว้ได้ถูกทางราชการจัดสรรให้ใหม่และที่ดินบางส่วนที่ถูกน้ำท่วม ทำให้ที่ดินที่เคยครอบครองอยู่ลดจำนวนลงไปมาก ชาวบ้านบางคนเหลือที่ดินเพียง 4 ไร่เท่านั้น ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาของตนเองเป็นหลัก

ปรากฏการณ์ดังกล่าวปรากฏชัดในบริเวณแปลงนา ชาวบ้านจะมองตนเองว่าเป็นผู้ไร้อำนาจโดยสิ้นเชิงเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านไม่อยู่ในฐานะที่จะพูดหรือแสดงความคิดเห็น หรือจะเข้าไปแก้ปัญหาใด ๆ ได้ ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ก็พยายามเข้าไปจัดการและเป็นผู้แก้ปัญหาต่าง ๆ เสียเอง แม้กระทั่งปัญหาที่น่าจะให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกันจัดการเอง จึงยิ่งเป็นการเสริมให้การร่วมมือในการแก้ปัญหาของชาวบ้านไม่เกิดขึ้นอีกด้วย

ชาวบ้านมักกล่าวถึงผลที่อาจเกิดขึ้น หากตนเองแสดงความคิดเห็นหรือกระทำ การใด ๆ ที่ขัดต่อนโยบายในแปลงนาว่า ตนอาจต้องถูกให้ออกจากแปลงนา ซึ่งหาก ชาวบ้านถูกให้ออกเสียแล้ว ก็ย่อมหมายความว่า ชาวบ้านบางรายจะไม่มีที่ดินของตนเอง เลย ขณะที่บางรายจะเหลือที่ดินทำกินที่ไม่สู้อุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ไม่ค่อยได้ เพียง 15 ไร่เท่านั้น ซึ่งก็จะทำให้ชาวบ้านต้องรับความเดือดร้อนเพิ่มมากขึ้น การเจ็บป่วย และทำตามคำสั่งจึง เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดของชาวบ้าน ชาวบ้านให้ความเห็นว่า คำว่า "การให้ออก" เป็นคำพูดที่กักกันชาวบ้านมาก แต่ชาวบ้านก็จำเป็นต้องทนอยู่ต่อไป

สำหรับกรณีที่เจ้าหน้าที่พยายามเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหาให้ชาวบ้านโดยไม่ พยายามให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนในการแก้ปัญหาเท่าที่ควร อาจจะได้ข้อคิดในการจัด ระบบการส่งน้ำในแปลงนา ซึ่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพยายามควบคุมดูแลเองโดยใกล้ชิด โดยเป็นผู้กำหนดวันเวลาในการเปิดปิดน้ำเอง เป็นผู้กำกับการเปิดปิดน้ำเอง ชาวบ้าน อยู่ในฐานะของผู้คอยรับบริการแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม จากความพยายามให้ บริการของเจ้าหน้าที่ดังกล่าว พบว่า ชาวบ้านมักได้รับน้ำไม่ทั่วถึงกัน บางแปลงไม่ได้ รับน้ำเลยทั้ง ๆ ที่สมควรจะได้รับก่อน บางแปลงกว่าจะได้รับน้ำก็ค่ำมากแล้ว เป็นต้น ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้ฝึกหัดในการจัดการกับปัญหาของตน ทั้ง ๆ ที่เป็นจังหวะโอกาสอันดี ยิ่งและเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นอีก ชาวบ้านก็ยังคงต้องหวังพึ่งเจ้าหน้าที่ต่อไป

การแก้ปัญหาของชาวบ้านที่ผ่านมา มักทำกันเป็นเรื่องเฉพาะตัวเสียมากกว่าคือ หากตนเองเดือดร้อน ก็จะรีบแก้ปัญหของตนเองโดยมักไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของ ผู้อื่นเท่าใดนัก นอกจากนี้ การแก้ปัญหายังไม่เกิดเป็นกระบวนการต่อเนื่องถาวร เพื่อให้การแก้ปัญหาเกิดประสิทธิภาพสูงที่สุดร่วมกัน ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัด เช่น ใน กรณีของน้ำ ก่อนที่ชลประทานจะเข้าไปจัดการแก้ไขให้ชาวบ้านคงได้กล่าวไว้แล้ว หาก น้ำไหลไปไม่ถึงแปลงนาของตน ชาวบ้านจะใช้วิธีเอาหินใส่ลงไปในคลองส่งน้ำ เพื่อให้ น้ำคลองไหลไม่สะดวก และทำให้น้ำช่วงต้นคลองเอ่อสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้น้ำไหลเข้าไป ในคลองซอยย่อย ๆ ซึ่งแยกออกจากคลองบริเวณต้นคลอง ทำให้แปลงนาที่อยู่บริเวณต้น คลอง ได้รับน้ำเร็วขึ้น เมื่อชาวบ้านที่อยู่ปลายคลองเห็นน้ำไหลเอื่อยลง ชาวบ้านก็จะไป สสำรวจดูคลองส่งน้ำหากเห็นว่าในคลองมีหินขวางทางน้ำอยู่ก็จะเอาหินขึ้นมา น้ำก็จะไหล ไปทางปลายคลองมากขึ้น และจะทำให้หน้าบริเวณต้นคลองลดลงอีก ชาวบ้านบริเวณต้น

คลอง ก็จะไม่ได้รับน้ำ ซึ่งชาวบ้านบริเวณต้นคลอง ก็จะหาโอกาสเอาหินใส่ลงไปในคลองอีก เช่นเดิม

ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงาน ชาวบ้านจะมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของโรงงานและเจ้าหน้าที่ที่จะต้องแก้ไขให้เรียบร้อย ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนในการแก้ไขแต่อย่างใด เช่น ในเรื่องการรับซื้อ และการขนส่ง เป็นต้น

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านป่าไม้สหกรณ์มักเห็นว่า ปัญหาของหมู่บ้านเป็นปัญหาใหญ่ ไม่ใช่หน้าที่ของตนที่จะเข้าไปแก้ปัญหา ผู้ที่แก้ปัญหานั้นจะเป็นผู้นำของหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ ชาวบ้านมักให้ความสำคัญกับปัญหาและปากท้องของตนเองเป็นหลัก และไม่มีใครที่จะสามารถแก้ไขปัญหาให้ตนเองได้ หากตนไม่ช่วยตนเอง การให้ความสำคัญ ๆ กับปัญหาของชุมชนจึงมีน้อยมาก และมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ เพื่อให้ตนเองอยู่รอด

อย่างไรก็ตาม พบว่าชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญและเชื่อถือผู้นำเท่าใดนัก โดยมักกล่าวว่า ผู้นำไม่ค่อยสนใจกิจการงานของหมู่บ้าน ทำแรงแงงานของตนเอง นอกจากนี้ผู้นำยังไม่ประพฤติตัวเป็นแบบอย่างกับชาวบ้านอีกด้วย การให้ความร่วมมือกับผู้นำจึงมีน้อย ขณะเดียวกันก็มีการกล่าวโจมตีผู้นำอยู่ตลอดเวลาโดยทั่วไปอีกด้วย

การร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเกิดขึ้นเองเป็นบางครั้ง แต่ก็เกิดขึ้นในระยะสั้นด้วยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ เช่น ในฤดูฝนเด็กที่เข้าไปอยู่อาศัยกับพ่อแม่ในที่ ทำกินจะเดินทางไปโรงเรียนลำบาก ทำให้เด็กมักขาดเรียนเสมอ โรงเรียนจึงร่วมมือกับสำนักงานป่าไม้และชาวบ้านจัดรถรับส่งนักเรียนจากจุดนัดพบในแปลงที่ทำกินไปโรงเรียน และจากโรงเรียนกลับไปส่งยังจุดเดิม โดยอาศัยรถของสำนักงานป่าไม้ และมีครูเวรประจำทำหน้าที่ดูแลเด็กขณะเดินทาง ผู้ปกครองเด็กเป็นผู้จ่ายเงินค่าน้ำมัน โดยเรียกเก็บคนละ 1 บาทต่อวัน ในระยะแรกมีเด็กใช้บริการมาก เนื่องจากเด็กได้รับความสะดวกมากขึ้นทั้งในการเดินทาง แต่ดำเนินการได้ไม่นานก็ต้องเลิกไป และก็ไม่มีการดำเนินการอีกในปีต่อ ๆ มา

ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงาน ชาวบ้านบ้านป่าไม้ สามารถปลูกพืชส่งโรงงานได้ ในปริมาณสูงสุดหมู่บ้านหนึ่ง ในระยะภายหลังจากมีการส่งเสริมไม่นาน ต่อมาชาวบ้าน ประสบปัญหาโรคระบาดในมะเขือเทศ ทำให้ชาวบ้านต้องหาพื้นที่เพาะปลูกใหม่ ซึ่งไม่สู้จะได้ผลเท่าที่เคยทำได้ ประกอบกับในที่ที่ปลูกใหม่ ชาวบ้านจะปลูกกระเจี๊ยบกระจายไป ในแปลงที่ทำกินของตน การเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่โรงงานทำได้ยากลำบากขึ้น ตลอดจนการรับซื้อก็มีอุปสรรคมากขึ้นด้วย ในระยะหลัง ชาวบ้านจึงปลูกพืชส่งโรงงานน้อยลง เนื่องจากมีอุปสรรคมากมายที่เกิดขึ้นไม่เหมือนเมื่อปลูกเป็นแปลงรวมในบริเวณหมู่บ้าน เช่น เกม การแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ทำได้ลำบาก ชาวบ้านจึงหันไปปลูกพืชอื่นมากขึ้น โดยมักปลูกพืชขายให้พ่อค้าในตลาดบ้านโนนดินแดง

กล่าวโดยสรุป ชาวบ้านมักให้ความสำคัญกับปัญหาเฉพาะตนเองเป็นหลัก มัก มุ่งแก้ปัญหาของตนเอง ก่อนเพื่อความอยู่รอดของตนเอง โดยในบางครั้งไม่ได้มองถึงผล กระทบที่เกิดขึ้นกับคนอื่น ๆ การร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นบ้าง แต่ก็ไม่ยั่งยืนถาวร สำหรับปัญหาของชุมชนหรือในระบอบที่กว้างขึ้น ชาวบ้านจะมองว่าไม่ใช่ภาระหน้าที่ของตน ในการแก้ไขแต่เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่และผู้นำ ในส่วนที่เกี่ยวกับโรงงาน ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่โรงงานจะต้องหาทางแก้ไขให้ชาวบ้าน ซึ่งหากโรงงานไม่สามารถ กำหนดการให้ลุล่วงไปได้ ชาวบ้านก็จะเลือกที่จะไปปลูกพืชที่มีปัญหาน้อยกว่า แต่ก็สามารถ ทำได้เฉพาะที่บ้านป่าไม้สหกรณ์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่ได้ไปควบคุมอย่างใกล้ชิดเหมือน ในแปลงนาของบ้านโนนดินแดง

ปัจจัยทาง เศรษฐกิจ

1. การมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอ

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านมีอาหารเพียงพอแก่การบริโภคในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ อาหาร ที่เป็นหลักคือข้าว แต่เกมชาวบ้านสามารถมีข้าวบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี เนื่องจากพื้นที่ ในบริเวณนี้สามารถทำนาได้ผลดี ต่อมาเมื่อมีการจัดสรรที่ใหม่ให้ชาวบ้าน ชาวบ้านต้อง ซื้อข้าวมาบริโภคเพิ่มมากขึ้น แต่ก็มีบางครอบครัวเช่นเดียวกันที่ยังคงสามารถปลูกข้าวได้

เพียงพอกับความต้อง การบริโภคตลอดทั้งปี เนื่องจากชาวบ้านพวกนี้ทำนาในที่นอกแปลงที่ถูกจัดสรร สาเหตุสำคัญที่ชาวบ้านไม่มีข้าวพอบริโภคทั้งปี เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรส่วนใหญ่ เป็นที่ไร่นานาไม่ไค้ผล

ชาวบ้านที่มีที่ดินอยู่ในแปลงนาค่าย จะได้เปรียบชาวบ้านทั่วไป เนื่องจากสามารถปลูกข้าวไว้บริโภคด้วย แต่ทางราชการก็ได้เข้าไปแทรกแซงมากขึ้นด้วยเป็นลำดับ ในเหตุการณ์ปลูกข้าวที่ผ่านมา (พ.ศ. 2530) ชาวบ้านได้ถูกกำหนดให้ปลูกข้าวส่งขายศูนย์ขยายพันธุ์พืช เพื่อให้ข้าวที่ได้เป็นพันธุ์ไปส่งเสริมให้ชาวบ้านในพื้นที่อื่นปลูก โดยทางราชการกำหนดให้ชาวบ้านขายผลผลิตให้แก่ศูนย์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 6 กระสอบ หรือ 480 กิโลกรัม ต่อไร่ ปรากฏว่า ผลผลิตข้าวที่ได้อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง บางครอบครัวได้ผลผลิตก็ ขณะที่ทางครอบครัวไม่สู้ไค้ผลนัก ทำให้ชาวบ้านบางครอบครัวไม่สอากขายข้าวให้ศูนย์ฯ เนื่องจากคนจะไม่สามารถมีข้าวบริโภคตลอดทั้งปี ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้เสนอแนะว่าให้นำเงินจากการขายข้าวไปซื้อข้าวมาบริโภคแทน แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เพราะคนจะต้องไปซื้อข้าวที่มีราคาแพงมาบริโภค หรือมิฉะนั้นก็จะต้องไปซื้อข้าวที่มีคุณภาพเลวกวามาบริโภคแทน แต่ชาวบ้านก็ต้องยอมขายให้โดยบางรายได้รับการผ่อนปรนโดยการลดจำนวนข้าวลงบ้าง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวบ้านจะมีข้าวบริโภคพอแก่ความต้องการของร่างกาย แต่ก็พบว่าอาหารที่บริโภคอื่น ๆ ไม่น่าจะเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย ชาวบ้านจะเน้นข้าวมากกว่ากับข้าว กับข้าวก็เป็นของที่หาไค้ง่าย ๆ กินเพื่อพอให้มีรสชาติเท่านั้น

ในเรื่องที่อยู่อาศัย ปัจจุบันชาวบ้านสามารถมีบ้านอยู่เป็นของตนเองแต่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์นัก บ้านยังอยู่ในระยะการปรับปรุงต่อเติม เท่าที่ผ่านมาเจ้าหน้าที่ได้ผ่อนปรนให้ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ในป่ามา แปรรูปสร้างบ้านไค้บ้าง แต่ในระยะหลัง เจ้าหน้าที่ได้เข้มงวดมากขึ้นเป็นลำดับ ทำให้การปรับปรุงต่อเติมบ้านช้าลงไปกว่าเดิม แต่ก็อาจกล่าวไค้ว่าบ้านเรือนของชาวบ้านมีความคงทนถาวรสามารถที่จะปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นในไม่ช้า

สำหรับเครื่องนุ่งห่ม ชาวบ้านกล่าวว่าตนเองมีเครื่องนุ่งห่มพอเพียงกับความจำเป็นในชีวิตประจำวัน และดูเหมือนว่า เครื่องนุ่งห่มจะไม่สู้ไค้รับความสำคัญจากชาวบ้านมากนัก เมื่อเทียบกับปัจจัยสิ่งอื่น ๆ

ส่วนในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ พบว่า ชาวบ้านมักมีอาการปวดเมื่อยตามร่างกายมาก โดยเฉพาะในช่วงที่ต้องทำงานหนักในไร่นา ชาวบ้านมักนิยมกินยาแก้ปวดชนิดของมากกว่ายาที่ทางราชการแนะนำ เนื่องจากได้ผลเร็วกว่า และหากไม่ได้กินยาก็คงกล่าวจะทำให้รู้สึกเมื่อยมากและหมดแรงที่จะทำงาน นอกจากอาการปวดเมื่อยที่พบในผู้ใหญ่ ในเด็กมักพบว่าชอบเป็นไข้ เป็นหวัดโดยทั่วไป ซึ่งชาวบ้านนิยมไปซื้อยามากินเอง หรือ บางรายก็นิยมไปหาเจ้าหน้าที่ที่สถานีอนามัย โรคอื่น ๆ ไม่ค่อยปรากฏมากนัก

การเข้าร่วมในโครงการฯ ของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นและสามารถนำไปใช้ในการจัดหาปัจจัยพื้นฐานได้มากขึ้น

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีข้าวเพียงพอแก่การบริโภคในครอบครัว แต่ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะพวกที่มีฐานะค่อนข้างยากจนมากต้องอาศัยการยืมข้าวจากเพื่อนบ้านมาบริโภคบ้าง อาศัยพ่อค้าในตลาดบ้าง เนื่องจากไม่มีเงินซื้อข้าว ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่สามารถปลูกข้าวได้เอง เนื่องจากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้มักเป็นที่ลุ่ม ๆ กอน ๆ ไม่เหมาะแก่การทำนา ชาวบ้านจำเป็นต้องทำไร่ หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ เพื่อให้ได้เงินมาซื้อข้าว สิ่งปกคติกจะไม่มีผู้หลักประกันเท่าใดนักกว่าตนจะมีข้าวพอบริโภคตลอดไปหรือไม่

ที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน พบว่า บ้านเรือนหลายหลังยังอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถพักพิงได้อย่างถาวร บ้านจำนวนมากยังคงมุงด้วยหญ้าคาให้พอกันแฉกกันฝนได้ ฝ่ายบ้านทำจากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นไม่มีผู้มีความคงทน เช่นเดียวกัน ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้ปลูกบ้านไว้ในบริเวณแปลงที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นที่อยู่อาศัยเลย ขณะที่บางรายก็ปลูกไว้เพื่อขอให้อาศัยอยู่ แต่บางรายก็ปลูกไว้อย่างแน่นหนา แล้วไปยกกระท่อมในแปลงที่ทำกินอีกต่างหาก จากที่ไปอาศัยในแปลงที่ทำกิน ชาวบ้านได้รับการผ่อนผันให้สามารถเข้าไปอยู่ได้ในระหว่างที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ แต่ในช่วงฤดูแล้ง เจ้าหน้าที่มักให้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน แต่ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่ค่อยเชื่อฟัง

การปลูกบ้านของชาวบ้านมักอาศัยไม้จากป่าซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากแปลงที่ทำกิน โดยการเลื้อยและแปรรูปออกจากป่าแล้วนำไปปลูกบ้าน แม้กระทั่งปัจจุบัน ชาวบ้านบางส่วนก็ยังเข้าป่าไปเลื้อยไม้เป็นอาชีพอยู่ ฉะนั้นก็ตาม ชาวบ้านจำนวนมากก็ยังไม่มีบ้าน

ที่ถาวรแข็งแรง ทั้งนี้พบว่า ชาวบ้านยังนิยมปลูกบ้านไผ่ชายแก่พ้อค้า ซึ่งเข้าไปติดต่อ
ขอซื้ออยู่เป็นประจำโดยขอซื้อทิ้งหลังในราคาไม่แพงนัก

สำหรับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ชาวบ้านมักกล่าวว่าที่มีอยู่ก็เพียงพอกับการใช้สอย
ในชีวิตประจำวันแล้ว ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญมากนัก ส่วนโรคภัยไข้เจ็บ ชาวบ้าน
มักเป็นโรคปวดเมื่อยกันมาก ซึ่งนิยมรักษาโดยการซื้อยาของที่มีจำหน่ายในท้องตลาดมา
รักษา ในเด็กมักเป็นไข้หวัด ซึ่งรักษาด้วยการซื้อยามากินเอง หรือการพาไปสถานี
อนามัย ในกรณีที่เป็นเด็กเล็ก ๆ หรือมีอาการค่อนข้างรุนแรง

กล่าวได้ว่าการขาดแคลนปัจจัยสี่ของชาวบ้านยังมีอยู่ โดยเฉพาะการขาดแคลน
ข้าวบริโภคในชาวบ้านป่าไม้สทกรณ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญเท่าใดนัก
ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอาหารเป็นเรื่องสำคัญที่สุดในสายตาของชาวบ้าน เพื่อให้ชีวิตสามารถ
อยู่รอดได้ โรงงานฯ มีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอมากขึ้นกว่าเดิม

2. ความสมดุลระหว่างรายได้และรายจ่าย

บ้านโนนคินแดง

รายได้ของชาวบ้านมักมาจากการทำเกษตรในพื้นที่หลัก 2 แห่ง คือ ใน
แปลงนาปรานีต และในที่ทำกิน 15 ไร่ มีชาวบ้านบางรายที่ปลูกผักในแปลงผักของหมู่บ้าน
ด้วย รายได้เหล่านี้มักถูกนำไปใช้จ่ายในครอบครัว ชาวบ้านให้ความเห็นว่า รายได้จาก
การเพาะปลูกดังกล่าวสามารถครอบคลุมค่าใช้จ่ายได้ตลอดทั้งปีหลังจากที่มีการหักค่าใช้จ่าย
ในการลงทุนแล้ว

ในการเพาะปลูกในแปลงนา ชาวบ้านมักได้รับการลงทุนให้ก่อนโดยผู้ที่
เข้าไปส่งเสริม พร้อมทั้งได้รับการประกันเกี่ยวกับตลาดรับซื้อให้ด้วย ซึ่งชาวบ้านจะสามารถ
มีรายได้ภายหลังการหักค่าใช้จ่ายแล้วมากขึ้นน้อยต่างกันไปตามประเภทของพืชที่ส่งเสริม
และตามปริมาณผลผลิตที่ได้ ซึ่งจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความบำรุงรักษาเอาใจใส่ดูแล
และสภาพพื้นที่ของชาวบ้านแต่ละราย เช่น ในกรณีของมะเขือเทศ ชาวบ้านบางรายสามารถ
มีรายได้ถึงเกือบ 10 ตัน ต่อไร่ ซึ่งคิดเป็นเงินประมาณ 10,000 บาทต่อไร่ทีเดียว
ในแปลงนี้ชาวบ้านยังสามารถมีรายได้เกือบตลอดทั้งปีอีกด้วย

สำหรับการเพาะปลูกในพื้นที่ทำกิน 15 ไร่ ชาวบ้านนิยมปลูกมันสำปะหลัง เนื่องจากเป็นพืชที่ทนทานต่อความแห้งแล้งและไม่เสียหายง่าย ชาวบ้านที่มีฐานะอยู่บ้าง อาจลงทุนเองทั้งหมด ขณะที่ชาวบ้านบางรายจะให้พ่อค้าซึ่งเป็นเจ้าของลานมันลงทุนไถ ที่ให้ลงทุนจ้างคนงานไถ แล้วจึงหักคืนเมื่อสามารถเก็บมันขายได้ พ่อค้าก็คิดดอกเบี้ย คุ้มประมาณร้อยละ 10 ต่อเดือน ชาวบ้านบางรายนอกจากอาศัยพ่อค้าเจ้าของลานมัน ลงทุนปลูกให้แล้ว ยังไปยืมเงินพ่อค้าไปใช้เพื่อการอื่นด้วย เช่น การซื้อข้าวสารมาบริโภค ค้ารักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านกลุ่มนี้ ภายหลังจากการถอนมันขายและหักค่าใช้จ่าย ที่ไปยืมพ่อค้าไว้ก่อนหน้านั้นแล้วจะเหลือเงินอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และชาวบ้านก็จะใช้ วิธีการเดิมในปีเพาะปลูกต่อไป ซึ่งกล่าวได้ว่า ชาวบ้านสามารถมีอาชีพประทังชีวิตให้อยู่ต่อไปได้เท่านั้น

นอกจากพ่อค้าเจ้าของลานมันแล้ว ชาวบ้านยังอาศัยแหล่งสินเชื่ออื่น ๆ เช่น ส.ก.ส. สหกรณ์ด้วย ซึ่งเป็นในลักษณะเดียวกันกับการไปขอยืมจากพ่อค้าเพียงแต่ดอกเบี้ย ค่ำกว่าพ่อค้ามาก และกู้ได้ภายในวงเงินที่จำกัดเฉพาะ เพื่อการใช้ในการเพาะปลูกเท่านั้น เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ ชาวบ้านจะนำเงินไปชำระและขอยืมเงินก้อนใหม่มาเพื่อลงทุนอีก ในปีต่อไป

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีเงินเหลือมากขึ้นกว่าเดิม สำหรับชาวบ้านที่ไม่เป็นหนี้สินมาแต่เดิมมากนัก และมีที่ดินเพียงพอและเหมาะสมกับการเพาะปลูก ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะยากจน และมีหนี้สินอยู่เดิมมาก ชาวบ้านเหล่านี้จะต้องใช้เวลาอีกนานกว่าที่จะยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

บ้านป่าไม้สหกรณ์

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีแปลงที่ทำกิน 14 ไร่ครึ่ง เพียงอย่างเดียวในการประกอบอาชีพ ชาวบ้านบางรายเท่านั้นที่มีแปลงปลูกผักด้วย ชาวบ้านจำต้องพยายามใช้พื้นที่แปลงที่ทำกินให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งชาวบ้านมักปลูกผักและพืชอื่น ๆ เช่น มันสำปะหลัง เป็นต้น การใช้ประโยชน์จากที่ทำกินอย่างจริงจัง เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง โดยมีพ่อค้าในตลาดค้าขนโนนดินแดง เข้าไปลงทุนไถที่ให้และลงทุนให้ชาวบ้านปลูกผักให้แทน

เพื่อนำไปส่งขายให้พ่อค้าในจังหวัดนครราชสีมาอีกต่อหนึ่ง ไม่เพียงการลงทุนปลูกพืชให้ชาวบ้านรายใดที่มีความเดือดร้อนต้องใช้เงินอย่างกระชั้นชิด หรือใช้จ่ายในการกินอยู่ในแต่ละวัน พ่อค้าก็จะให้ยืมก่อน แล้วจึงหักกันภายหลัง เมื่อผลผลิตออกแล้ว เป็นคราว ๆ ไป ปัจจุบันชาวบ้านเป็นหนี้พ่อค้าอยู่จำนวนมาก ในจำนวนเงินที่แตกค้างกันไป บางรายเป็นหนี้อยู่ประมาณ 20,000 บาท แต่บางรายยังคงหนีอยู่ไม่กี่พันบาทเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชาวบ้านว่ามีความระมัดระวังในการเป็นหนี้เพียงใดเป็นสำคัญ

ในระยะหนึ่งปีที่ผ่านมา ชาวบ้านนิยมไปพึ่งพาพ่อค้ารายนี้มาก โดยเฉพาะในเรื่องการลงทุนและยืมข้าวไปกินก่อน แต่ต่อมาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2530 พ่อค้าประสบปัญหาไม่สามารถหาตลาดขายผักประเภทผักแพง ซึ่งพ่อค้าส่งเสริมให้ปลูกและชาวบ้านนิยมปลูกกันมาก เนื่องจากไม่จำเป็นต้องดูแลรักษามากนัก และทนแล้งได้พอสมควร พ่อค้าจำเป็นต้องให้ชาวบ้านหาตลาดขายผลผลิตเอง และขณะเดียวกันก็คิดให้การช่วยเหลือข้าวสารและอื่น ๆ แก่ชาวบ้านด้วย ทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนมาก

สำหรับชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าไปทำกินในที่ทำกินของตนเอง ทั้งอาจจะเป็นประเภทที่ขายที่ทำกินของตนให้คนอื่นไปแล้ว หรือให้คนอื่นเช่าทำกิน มักยึดอาชีพรับจ้าง เพื่อหารายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว ปกติจะมีรายได้วันละ 30 บาทต่อคน ซึ่งก็จะถูกใช้ไปเป็นค่าอาหารและของใช้อื่น ๆ ในแต่ละวันเท่านั้น

ชาวบ้านที่ปลูกผักในแปลงผัก เพื่อส่งขายให้องค์การต่างประเทศและที่ปลูกพืชส่งโรงงาน จะเป็นชาวบ้านที่มีรายได้ค่อนข้างดี เมื่อเทียบกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรอื่น ๆ แต่ในระยะหลังรายได้จากการปลูกพืชส่งโรงงานโดยเฉพาะมะเขือเทศมีปัญหามากเกี่ยวกับโรคระบาด ทำให้รายได้ของชาวบ้านลดลงไปบ้าง แต่ชาวบ้านที่สามารถทดแทนได้ด้วยการส่งขายตลาดภายนอกมากขึ้น ซึ่งในบางขณะจะมีราคาสูงกว่าโรงงานมาก

เมื่อพิจารณารายจ่ายของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้จ่ายในเรื่องอาหารการกินและข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในครอบครัวแล้ว อาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านสามารถมีรายได้ที่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายมากกว่าเดิม โดยเฉพาะเมื่อชาวบ้านเข้ามาปลูกพืชส่งโรงงาน ชาวบ้านสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นมาก และสามารถที่จะซื้อสิ่งอำนวยความสะดวก

สะกดอื่น ๆ ถ้วย ซึ่งต่างไปจากชาวบ้านที่มีคอร่าหรือรับจ้างเป็นหลัก ซึ่งมีรายได้เพียง
เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวันไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

ข. การใช้ทรัพยากร
บ้านโนนกินแกง

ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากแปลง 15 ไร่ ที่คนมีอยู่ไม่ไ้เต็มพื้นที่
ส่วนใหญ่ยังคงนิยมปลูกมันสำปะหลัง ซึ่งในปีหนึ่งจะสามารถได้ผลผลิตเพียงครึ่งเดียว และ
เมื่อถึงช่วงที่เก็บเกี่ยว ราคาของมันก็มักจะตก นอกจากนี้เมื่อปลูกติดต่อกันหลายปี พื้นที่
มักทรุดโทรมลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งชาวบ้านก็ทราบดี แต่ก็ไม่มีทางเลือกอื่น เนื่องจาก
การปลูกมันมีความเสี่ยงน้อยกว่าการปลูกพืชอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ในระยะหลังชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจกับการปลูกมะม่วงหิมพานต์
โดยมีบริษัทเอกชนเข้าไปส่งเสริมและลงทุนในการปลูกให้ก่อน พร้อมทั้งรับประกันราคารับ
ซื้อให้ นอกจากนี้ชาวบ้านบางรายก็เริ่มให้ความสนใจปลูกยางพารา ซึ่งปลูกได้ผลใน
อำเภอบ้านกรวดที่อยู่ใกล้เคียงกันมากขึ้น แต่ชาวบ้านจะต้องลงทุนปลูกเอง โดยมีชาวบ้าน
บางคนได้ไปจัดหาพันธุ์ยางมาจากจังหวัดในภาคตะวันออก และกำลังเตรียมการที่จะปลูก
แซมในไร่มันสำปะหลัง

พื้นที่ที่ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ได้เกือบตลอดปีคือแปลงนาปรามิต โดยการ
ปลูกพืชที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและปลูกพืชส่งโรงงาน ชาวบ้านสามารถมีรายได้เกือบตลอด
ทั้งปี แล้วเมื่อรวมเข้ากับรายได้จากแปลงที่ทำกิน 15 ไร่ และรายได้อื่น ๆ แล้ว
ชาวบ้านก็มีเงินเหลือพอที่จะไปใช้ในการลงทุนหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

การนำเงินไปลงทุนของชาวบ้าน ชาวบ้านมักนิยมไปลงทุนทำไร่อากาแฟในจังหวัดใน
ภาคใต้ โดยการไปซื้อที่ต่อจากชาวบ้านในท้องถิ่นที่ไปบุกเบิกจับจองไว้ก่อนแล้วในราคา
ถูก แล้วปลูกกาแฟพวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งไปซื้อที่ที่มีการปลูกกาแฟไว้แล้วแต่คนยังเลิกอยู่
ซึ่งพวกหลังนี้จะซื้อในราคาสูงกว่าพวกแรกแต่สะดวกกว่า ชาวบ้านให้เหตุผลถึงความจำเป็น
ที่จะต้อง ลงไปทำไร่อากาแฟในภาคใต้ว่า พื้นที่ที่มีอยู่ปัจจุบันมีอยู่จำกัดมาก ไม่สามารถขยับ
ขยายพื้นที่เพิ่มเติมได้อีก การยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นจึงทำได้ไม่มากนัก นอกจากการ

ไปปลูกกาแฟในภาคใต้แล้ว ชาวบ้านบางส่วนยังไปจับจองที่ทำกินในเขตอำเภอคาพระยา จังหวัดปราจีนบุรีเพิ่มเติมอีก ชาวบ้านบางส่วนก็นำเงินไปซื้อเครื่องมือการผลิตต่าง ๆ เช่น กระบือ เครื่องสูบน้ำและอื่น ๆ ด้วย

สำหรับเรื่องอำนวยความสะดวก ชาวบ้านซื้อเครื่องรับโทรทัศน์ วิทยุและจักรยานยนต์ เป็นต้น ชาวบ้านบางคนนำเงินไปใช้ในการซ่อมแซมบ้าน ส่งลูกไปเรียนหนังสือ ซึ่งจัดว่าชาวบ้านมีเหตุผลในการใช้จ่ายในระดัหนึ่ง

บ้านป่าไม้สหกรณ์

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินยังทำไม่ได้เต็มที่ ที่ดินมักไม่สามารถใช้การได้ทั้งหมด เนื่องจากมักเป็นที่ลุ่ม ๆ กอน ๆ ไม่เสมอกัน บางแห่งไม่สามารถใช้เพาะปลูกพืชใด ๆ ได้ เช่น มีน้ำขัง หรือมีน้ำซึมออกมาตลอดเวลา ในบางพื้นที่พอใช้ในการปลูกพืชได้แต่ก็ไม่สามารถปลูกได้ผลดี ชาวบ้านมักนิยมปลูกมันสำปะหลังโดยทั่วไป และได้แบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้เพื่อปลูกพืชระยะสั้น เช่น พัก ผ่าง และพืชส่งโรงงาน เพื่อให้มีรายได้เป็นค่าใช้จ่ายประจำวันในครอบครัว

การใช้พื้นที่ในแปลงผัก ชาวบ้านสามารถมีรายได้ค่อนข้างดีจากการปลูกผักขายให้แก่องค์กรต่างประเทศ และชาวบ้านก็พยายามหาตลาดผักที่อื่นด้วย เช่นกัน แต่ไม่สู้จะไ้ผลมากนัก

อย่างไรก็ตาม รายได้ส่วนใหญ่ของชาวบ้านถูกใช้ไปในการใช้จ่ายในครอบครัว ชาวบ้านบางรายมีเงินเหลือพอที่จะไปใช้เพื่อการอื่น ก็มักนำไปซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกและเครื่องมือการเกษตร มีเพียงบางรายเท่านั้นที่นำไปใช้ในการลงทุนประกอบการอื่น เช่น ปลูกยาง เป็นต้น แต่ก็มีชาวบ้านส่วนหนึ่งนิยมการเล่นการพนันด้วย

ปัจจัยทางจิตวิทยา

1. ความมั่นใจในตนเอง

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านมีความมั่นใจในตนเอง ระวังหนึ่งในการที่จะพัฒนาตนเองให้มีฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีสภาพดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกทำการเกษตรด้วย คือ หากฟ้าฝนดี ไม่มีโรคระบาดเกิดขึ้นกับพืช ชาวบ้านก็จะสามารถมีรายได้จากพืชที่ปลูก หากฟ้าฝนอำนวยมากเท่าไร ชาวบ้านก็จะยิ่งสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนเองได้เร็วขึ้นเท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องไปขอความช่วยเหลือจากใคร

สำหรับความมั่นใจในตนเองในการเข้าไปมีส่วนในการกำหนดทิศทางการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น พบว่า ชาวบ้านไม่เห็นว่าจะสามารถเข้าไปมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ได้ นอกจากพยายามทำงานให้มาก ชาวบ้านยังคงติดแน่นอยู่กับระบบการสั่งการจากเบื้องบน อันอาจสืบเนื่องมาจากกาที่พื้นที่แถบนี้เคยอยู่ในสถานการณ์การต่อสู้ และมีการใช้มาตรการเด็ดขาด รุนแรง เข้าแกไขสถานการณ์ของเจ้าหน้าที่มาโดยตลอด ซึ่งเมื่อมีการสั่งการประการใดลงไปแล้วก็ต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ลักษณะการสั่งการดังกล่าวยังคงมีอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแปลงนาปรำณิต ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ชาวบ้านบางคนให้ความเห็นว่า ทหารชอบเอาระบบของตนมาใช้กับชาวบ้าน ชาวบ้านจะมองตนเองว่าเป็นผู้ไร้อำนาจใด ๆ ในตนเองโดยสิ้นเชิง ชาวบ้านจะยอมตามคำสั่งหรือนโยบายที่ถูกกำหนดขึ้น การฝ่าฝืนอาจจะมีขึ้นบ้าง แต่ทำในลักษณะที่ไม่เปิดเผย แม้ว่าชาวบ้านบางคนจะรู้สึกอึดอัดมากก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ไม่สามารถต่อรองใด ๆ ได้ ทั้งนี้ก็เนื่องจากตนเองต้องได้รับความเดือดร้อนไม่สามารถเข้าไปทำกินในแปลงนาได้อีก หากมีปฏิกริยาใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า แปลงนาปรำณิตเป็นแหล่งที่ชาวบ้านจะสามารถมีรายได้เกือบตลอดทั้งปี และเป็นรายได้ที่คุ้มค่าแก่การลงทุนที่เกี่ยว

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านป่าไม้มีความมั่นใจในตนเองอยู่ในระดับสูงโดยทั่วไป ชาวบ้านมักชอบกล่าวว่า คนที่จะอยู่ในบ้านป่าไม้ได้จะต้อง เป็นคนที่มีความอดทนและเอาจริงเอาจังมาก พวกที่ขาดความจริงจังจะอยู่ต่อไปไม่ได้ และก็มีชาวบ้านจำนวนหนึ่ง ได้อพยพหนีไปอยู่ที่อื่นแล้ว ชาวบ้านพวกที่อพยพหนีออกไปส่วนมากมักเป็นพวกที่มีนิสัยเป็นพวกชอบแสวงโชคแสวงหาที่ทำกิน การเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ก็เพียงเพื่อให้ได้สิทธิทำกินมาเท่านั้น ซึ่ง

เมื่อได้มาแล้ว ก็จะไม่เข้าไปทำกิน แต่จะหาโอกาสที่จะขายเพื่อให้ได้เงินมา แล้วก็จะอพยพไปในแห่งอื่น ๆ ค่ะ

ชาวบ้านส่วนใหญ่ เชื่อว่าตนเองจะสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ได้ ค่ายเห็ดที่ตนยังมีแรงมีความสามารถที่จะทำต่อไปได้ หากสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ก็ ก็นึกว่าจะไม่มีปัญหาใด ๆ แต่อย่างไรก็ตาม สภาพดินฟ้าอากาศจะค่อนข้างเอื้ออำนวยด้วย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ชาวบ้านกล่าวว่า สืบเนื่องจากสภาพน้ำฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้การเพาะปลูกที่ผ่านมามีไม่ค่อยได้ผล และทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้มากขึ้นไปด้วย แต่ถ้านับปีต่อไป ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านเชื่อว่าตนเองจะสามารถหลุดพ้นจากหนี้สินได้

อย่างไรก็ตาม พบว่า ชาวบ้านจำเป็นต้องพึ่งพิงพ่อค้าคนกลางอยู่มากในการลงทุน และให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านขาดความอิสระอย่างแท้จริงในการเลือกตัดสินใจที่จะเลือกปลูกพืช การปลูกจะต้องพิจารณาถึงพื้นที่ที่พ่อค้าส่งเสริมให้ปลูก และขณะเดียวกันชาวบ้านก็ไม่มี ความมั่นใจในระบบตลาดเหล่านี้สักทีเดียว

2. ความรับผิดชอบ

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านมีความรับผิดชอบต่อชุมชนในระดับหนึ่ง พบว่าชาวบ้านให้ความร่วมมือในการประกอบกิจกรรมของหมู่บ้านพอสมควร แม้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจะถูกกำหนดขึ้นจากภายนอกก็ตาม แต่ก็พบว่า ธนาคารข้าวในหมู่บ้าน อันถือเป็นกิจกรรมร่วมกันของชุมชนไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากมีชาวบ้านนิยมเข้าไปบริโภคแล้วไม่ยอมคืนจนกระทั่งปัจจุบันและก็ไม่สามารถจัดตั้งขึ้นมาใหม่ได้อีก

กรณีอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบต่อชาวบ้าน เช่น กรณีการปลูกมะเขือเทศส่งโรงงานหลวงฯ ความรับผิดชอบต่อสิ่งที่มี ความจำเป็นยิ่ง ทั้งของโรงงานและชาวบ้าน ในส่วนของชาวบ้าน ชาวบ้านจะต้องให้หลักประกันแก่โรงงานได้ว่า ชาวบ้านจะปลูกพืชเพื่อส่งให้โรงงานตามคุณภาพและปริมาณในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อที่โรงงานจะสามารถดำเนินการของตนต่อไปให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ก็พบว่าชาวบ้านในแปลงนามักขายผลผลิตให้แก่พ่อค้าภายนอกแทนที่จะรวบรวมขายผลผลิตให้แก่โรงงาน

ตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ล่วงหน้า ชาวบ้านมักอ้างเหตุผลว่า คนมีความจำเป็นต้องใช้เงินจึงได้ขายมะเขือเทศบางส่วนออกไปก่อน ชาวบ้านจะสามารถรับเงินสดจากพ่อค้าในทันทีที่ขาย และจะได้ราคาที่สูงกว่าราคาของโรงงานด้วย นอกจากนี้บางรายอ้างว่าโรงงานมักไม่สามารถจัดหา "ลิ่ง" ได้เพียงพอกับความต้องการ หากเก็บไว้ผลผลิตจะเน่าเสียหายโดยไม่เกิดประโยชน์ ชาวบ้านส่วนใหญ่กล่าวว่า การขายมะเขือเทศออกตลาดภายนอกมักทำกันในปริมาณไม่มากนัก ที่เหลือส่วนใหญ่ชาวบ้านจะขายให้แก่โรงงาน อย่างไรก็ตามมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่เก็บขายให้พ่อค้าภายนอกในจำนวนมาก ๆ และชาวบ้านบางรายก็ใช้วิธีการขายให้พ่อค้าหรือชาวบ้านข้างเคียงแบบเหมาทั้งแปลงเลย-ทีเดียว โดยผู้ซื้อจะต้องเป็นผู้ดูแลและเก็บลูกต่อไปจนกว่าลูกจะหมักสุก

เหตุผลความจำเป็นในการใช้เงินของชาวบ้านในช่วงฤดูที่ผลิตมะเขือเทศและมะเขือเทศกำลังอยู่ในช่วงเก็บเกี่ยวเป็นสิ่งที่น่าสนใจ กล่าวคือ หากชาวบ้านไม่ขายผลผลิตให้พ่อค้าคนกลางที่เข้าไปรับซื้อ ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็จะต้องไปหาเงินทางอื่น ซึ่งอาจจะได้มาโดยการไปขีมีมาและก็ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง ขณะเดียวกันจำนวนเงินที่ชาวบ้านได้รับจากการขายให้พ่อค้าก็มีราคาสูงกว่า ซึ่งชาวบ้านจะสามารถใช้ส่วนที่เกินกันอยู่ไปใช้ประโยชน์ทางอื่นได้ โดยชาวบ้านไม่ได้พิจารณาถึงความเสียหายทั้งที่อาจจะเกิดขึ้นหากโรงงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ อันเนื่องมาจากการไม่สามารถทราบจำนวนและกำหนดที่มะเขือเทศเข้าสู่โรงงานได้อย่างแน่นอน ชาวบ้านให้ความเห็นว่าคนอาจจะไม่ขายผลผลิตให้โรงงานทั้งหมดก็ได้ แม้ว่าโรงงานจะมีความจำเป็นต้องการวัตถุดิบป้อนโรงงานเพียงใดก็ตาม หากราคาค่ากว่าราคาของพ่อค้าที่เข้าไปเสนอขอซื้อหรือโรงงานไม่มีสวัสดิการอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งเช่นกันให้ความเห็นว่า หากโรงงานมีความจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบป้อนโรงงาน คนก็ยินดีขายให้โรงงานทั้งหมด แม้ว่าราคาจะต่ำกว่าราคาของพ่อค้า เนื่องจากโรงงานมีประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนมาก หากไม่มีโรงงานตนเองและคนอื่น ๆ จะต้องเดือดร้อน

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ความรับผิดชอบของชาวบ้านยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงนัก ชาวบ้านกล่าวว่าชาวบ้านบางคนมีลักษณะหลอกกันไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เช่น ในกรณีการซื้อของผอนส่ง พบว่า

แม้คำที่เข้าไปขายน้ำปลาในหมู่บ้านต้องใช้ความพยายามอย่างมากในการติดตามทวงหนี้ค่าน้ำปลาที่ชาวบ้านรับไปบริโภคก่อน แม้จะได้มีการนัดและการชำระเงินไว้ล่วงหน้าเป็นเวลานาน แต่ชาวบ้านบางส่วนก็ไม่ค่อยชำระ บางรายก็คามหาตัวไม่พบ นอกจากนี้ยังมีธนาคารข้างที่ทางราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ร้านค้าสาธิตที่ตั้งขึ้นและชาวบ้านมีหุ้นส่วนด้วยจำนวนมากก็ต้องล้มเลิกกิจการไป เนื่องจากชาวบ้านไม่ยอมนำข้าวหรือเงินไปชำระหนี้เป็นต้น

การเข้าไปลงทุนของพ่อค้าในการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกผักเป็นอีกกรณีหนึ่งพบว่า ชาวบ้านจะพยายามหาทางขายผักหรือผลผลิตอื่นที่พอจะขายได้ เช่น มะเขือเทศ ให้แก่พ่อค้ารายอื่นที่ไม่ได้เป็นเจ้าของผัก โดยพยายามขายเบียดไม่ขายให้แก่พ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้ เช่น การนัดให้พ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้เข้าไปรับซื้อในวันหลังจากวันที่ตนได้เก็บผลผลิตขายให้พ่อค้าที่ไม่เป็นเจ้าหนี้ หรือการบอกพ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้ทิ้งเฉยๆ เข้าไปพบผลผลิตที่ชาวบ้านขายให้พ่อค้าที่ไม่ได้เป็นเจ้าของไปแล้วว่า ผลผลิตที่ตนได้ขายให้แก่พ่อค้ารายอื่นไปแล้วนั้นเป็นผลผลิตของเกษตรกรรายอื่นที่พ่อค้าได้ไปรับซื้อไว้ แล้วนำมาฝากตนไว้ เป็นต้น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่การขายให้แก่พ่อค้ารายอื่น ชาวบ้านจะได้รับเงินสดเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่หากขายให้พ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้ ชาวบ้านจะต้องถูกหักหนี้สินส่วนหนึ่งก่อนที่จะได้รับเงินค่าผลผลิต ทำให้ชาวบ้านได้รับเงินน้อยกว่าที่จะขายให้พ่อค้ารายอื่น

ชาวบ้านไม่มั่นใจว่า จะขายผลผลิตให้โรงงานทั้งหมด แม้ว่าโรงงานจะมีความต้องการมากก็ตาม เนื่องจากชาวบ้านมีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงินอยู่เสมอ ๆ การขายให้พ่อค้าจะสามารถได้รับเงินในทันทีและในราคาที่สูงกว่าโรงงานด้วย

สำหรับความรับผิดชอบที่มีต่อชุมชน ชาวบ้านเห็นว่า เป็นหน้าที่ของผู้อื่นโดยเฉพาะผู้ปกครองในการดูแลแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนให้ดีขึ้น มากกว่าที่จะเห็นว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะต้องมีส่วนที่ความรับผิดชอบต่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ชาวบ้านเชื่อว่าแม้แต่สะพานที่ชาวบ้านใช้กันเป็นประจำยัง ไม่มีใครปรับปรุงให้ดีขึ้นเลย

3. ความคิดริเริ่มในการสร้างความร่วมมือ

บ้านโนนคินแกง

ชาวบ้านให้ความเห็นว่า การให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันเป็นสิ่งดี หากแต่การทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันและกันทำได้ลำบาก ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านมักมาจากหลายที่หลายแหล่ง ที่เพิ่งมาอยู่ร่วมกันได้ไม่นานนัก ทำให้การไว้วางใจกันมีน้อย ต่างฝ่ายต่างไม่รู้จักนิสัยใจคอของกันและกัน จึงไม่แน่ใจว่าตนจะถูกเอาเปรียบหรือไม่

นอกจากนี้ในหมู่บ้านที่ยากจนบางคนยังเห็นว่า การพึ่งพาอาศัยกันเป็นไปได้เฉพาะพวกที่มีฐานะยากจนเหมือนกันเท่านั้น ซึ่งก็พึ่งอะไรกันไม่ค่อยได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็ยากจน พวกที่มีฐานะก็มักหวังแค่ผลประโยชน์ที่จะได้จากชาวบ้านมากกว่าการช่วยเหลืออย่างจริงจัง ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าว ประกอบกับปัญหาความอดอยากยากจนที่มีอยู่ ซึ่งชาวบ้านจะต้องพยายามให้ตนเองอยู่รอดให้ได้ จึงทำให้ชาวบ้านมองเห็นว่าตนเองเท่านั้นที่จะเป็นที่พึ่งได้ที่ดีที่สุด และไม่ให้ความสำคัญกับการร่วมมือช่วยเหลือกันในวงกว้างเท่าใดนัก

ในส่วนของผู้นำเอง แม้ว่าชาวบ้านส่วนมากจะให้ความเชื่อถือ แต่ผู้นำก็ไม่สามารถสร้างให้เกิดความร่วมมือที่ถาวรขึ้นได้ การร่วมมือมักเป็นไปในรูปของการทำกิจกรรมเฉพาะกิจร่วมกัน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เกิดความร่วมมือกันยังไม่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

บ้านป่าไม้สหกรณ์

อาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างมุ่งทำงานในไร่นาของตน เพื่อแก้ปัญหาปากท้องเป็นสำคัญ ๆ ชาวบ้านมองไม่เห็นว่าจะสามารถใช้ระบบความร่วมมือก่อให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาาร่วมกันได้ แม้ว่าในหมู่บ้านนี้จะเคยมีการรวมกลุ่มกันทำแปลงรวมอย่างใดมามากมาแล้วก็ตาม กลุ่มความร่วมมือที่ยังหลงเหลืออยู่ในหมู่บ้านที่เห็นได้ชัดคือกลุ่มปลูกผัก ซึ่งหากไม่มีองค์การต่างประเทศเข้ามารับซื้อคงเช่นทุกวันนี้ คือไปก็ไม่แน่ว่ากลุ่มดังกล่าวจะสามารถดำเนินการต่อไปได้เพียงใดหรือไม่ ชาวบ้านยังมีประสบการณ์เกี่ยวกับความล้มเหลวของการรวมตัวกันในการประกอบกิจการของหมู่บ้านอีกด้วย

อาทิ ธนาคารข้าว ร้านค้าสาธิต กองทุนยา และองค์กรจัดตั้งอื่น ๆ

ชาวบ้านเห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านดังกล่าวไม่สามารถที่จะจัดทำขึ้นมาใหม่ได้ เนื่องจากชาวบ้านบางส่วนไม่มีความซื่อสัตย์ และต่างคนต่างอยู่ ชาวบ้านเห็นว่าตนเองไม่สามารถเข้าไปแก้ปัญหาดังกล่าวได้ และไม่น่ามีใครมาแก้ไขให้ดีขึ้นได้ เว้นแต่เจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปดำเนินการอยู่จริงจริง แต่ก็ไม่มีชาวบ้านไปติดต่อขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่แต่อย่างใด ผู้นำของหมู่บ้านก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากชาวบ้านไม่สื่อยอมรับมากนัก ปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเป็นการเสริมผลให้ชาวบ้านยังไม่เห็นความสำคัญของการสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น

4. ความพอใจและภูมิใจในตนเอง

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านปัจจุบันยังไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่ทุกวันนี้เท่าที่ควร เนื่องจากแต่เดิมเมื่อชาวบ้านเข้ามาทำกินในที่ดินแถบนี้ใหม่ ๆ ชาวบ้านมักจับจองที่ไว้สำหรับทำนาเป็นจำนวนมาก ต่อมามีการสร้างเขื่อนและจัดที่ทำกินใหม่ ชาวบ้านไม่สามารถทำนาได้อย่างเดิม การทำมาหากินก็ลำบากมากขึ้น ชาวบ้านเล่าว่า เมื่อเทียบกับสมัยก่อนที่จะมีการจัดสรรที่ทำกินใหม่นั้น ฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านทุกวันนี้แย่งลงกว่าเดิม โดยเชื่อว่าหากปล่อยให้บ้านโนนดินแดงมีสภาพเหมือนแต่ก่อน ชาวบ้านจะสามารถมีฐานะความเป็นอยู่ดีกว่าทุกวันนี้

ชาวบ้านบางคนให้เหตุผลในการไม่อพยพไปทำกินในที่อื่นเนื่องจากทุนที่ตนเองมีมาตั้งแต่สมัยที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ๆ คุ้มคชไปแล้ว และก็ไม่แน่ใจว่าเมื่อไปอยู่ในที่ใหม่แล้ว จะต้องพบกับสภาพที่เกิดขึ้นในบ้านโนนดินแดงอีกหรือไม่ ประกอบกับการอยู่อาศัยในบ้านโนนดินแดง ก็ยังพอมีรายได้จากการปลูกพืชในแปลงที่ทำกินที่ได้รับการจัดสรรและอื่น ๆ พอที่จะอยู่ต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าพื้นที่จำนวน 15 ไร่ ไม่เพียงพอที่จะประกอบอาชีพขนาดของพื้นที่ที่พอเหมาะน่าจะเป็นประมาณ 25-30 ไร่ ในกรณีที่เป็นที่ไร่ดังเช่นที่ได้รับการจัดการในปัจจุบัน แต่หากเป็นที่นาขั้นที่ 15 ไร่ ก็อาจจะเพียงพอ

โดยเฉพาะหากเป็นพื้นที่ที่มีการชลประทานด้วยแล้ว ชาวบ้านจะสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ได้อย่างแน่นอน

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านยังไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เท่าที่ควร แต่ก็มีหวังที่จะอยู่ต่อไปในชุมชน

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่พอใจกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนในปัจจุบัน เนื่องจากยังมีฐานะค่อนข้างยากจนมาก ชาวบ้านไม่สามารถใช้ที่ทำกินได้อย่างเต็มที่มากนัก การประกอบอาชีพทำได้ด้วยความยากลำบาก ความคาดหวังของชาวบ้านคือการมีฐานะดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่แต่ก็ทำได้ยาก

ชาวบ้านให้ความเห็นเกี่ยวกับที่ดินทำกิน เช่นเดียวกับบ้านโนนดินแดง คือ ขนาดของพื้นที่ที่เหมาะสม น่าจะเป็น 25-30 ไร่ ในกรณีที่เป็นที่ไร่ แต่ในกรณีที่เป็นที่นาที่ขนาด 15 ไร่ ก็พอเพียงแล้ว ซึ่งหากชาวบ้านมีโอกาสเลือกชาวบ้านจะเลือกที่นามากกว่าที่ไร่ แม้ว่าพื้นที่ไร่จะมีมากกว่าก็ตาม

ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากรเหมาะสมกับการผลิต

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านโดยเฉพาะในแปลงนาเป็นชาวบ้านที่มีงานทำเกือบตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงมักไม่ค่อยมีเวลาว่างมากนัก และหากมีเวลาว่างอยู่บ้าง ชาวบ้านมักรับจ้างเพื่อนบ้านข้างเคียงที่ยังทำงานไม่เสร็จ หรือไปรับจ้างปลูกมัน ถอนมันบ้าง แต่คิดว่าจะมีงานให้ทำ แต่ชาวบ้านมักไม่ค่อยไปรับจ้างในที่อื่นมากนัก ปกติแรงงานในครอบครัวจะสามารถทำงานในแปลงนาได้อย่างเพียงพอ ไม่จำเป็นต้องไปจ้างแรงงานภายนอกมาช่วยงาน เว้นแต่ในการไถที่ที่ชาวบ้านมีจ้างไถ หรือในบางรายที่มีปัญหาแพ้ยาก็อาจจ้างคนมาช่วยพ่นยาให้

สำหรับในแปลงที่ทำกิน ชาวบ้านนิยมจ้างคนงานมาทำงาน เนื่องจากมีพื้นที่มากและเป็นงานหนัก แรงงานในครอบครัวไม่สามารถทำให้แล้วเสร็จได้ในเร็ววัน โดยเฉพาะการปลูกมันสำปะหลัง มักใช้วิธีการจ้างแรงงานคนเป็นหลักตั้งแต่การไถที่ การปลูก การกำจัดวัชพืชไปถึงการเก็บถอนหัวมัน

ชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการทำงานมาก โดยทั่วไปชาวบ้านจะเป็นคนทำงานหนัก ออกทน และหากชาวบ้านที่มีปัจจัยการผลิตที่เอื้ออำนวย เช่น ที่ดิน น้ำในการเพาะปลูก ทุนดำเนินการ เป็นต้นแล้ว ชาวบ้านมักสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังมีเชื่อมั่นว่าตนเองจะสามารถสร้างฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านส่วนใหญ่มักใช้เวลาอยู่ในที่ทำกินของตนเอง เพื่อปลูกพืชส่งให้แก่พ่อค้าและโรงงาน ซึ่งชาวบ้านมักใช้แรงงานในครอบครัวของตนเองเป็นหลัก เมื่อชาวบ้านมีเวลาว่าง ก็มักไปหารายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากทางอื่น เช่น ไปรับจ้างบ้าง ไปหาของป่าบ้าง

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านจำนวนหนึ่งกล่าวว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนนิยมเล่นการพนัน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งของหมู่บ้าน การเล่นการพนันมีมานานแล้ว แต่ยังไม่มีการแก้ไขอย่างจริงจัง การเล่นการพนันจึงเป็นเรื่องธรรมดาของหมู่บ้าน

2. การมีสถาบันในการแก้ไขปัญหา

บ้านโนนดินแดง

ปัญหาของชาวบ้านมักได้รับการแก้ไขด้วยตัวของชาวบ้านเองเป็นหลัก การร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาส่วนมากมักไม่สู้จะไฉฉฉ หรือหากมีขึ้นก็มักเป็นเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น

ศาสนา อันเป็นสถาบันที่ชาวบ้านยึดเหนี่ยวและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชนมาแต่เดิม ก็ไม่มีส่วนในการเข้าไปร่วมกับชุมชนหรือชี้นำชุมชนในการแก้ปัญหามากนัก พระที่เข้าไปจำวัดอยู่แต่เดิมไม่ได้เข้าไปมีบทบาทในชุมชนมากนัก พระมักอยู่ส่วนพระทำหน้าที่เพียงเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นสำคัญ ในระยะหลังพระจึงค่อย ๆ เริ่มมีบทบาทมากขึ้น แต่เป็นบทบาทในทางการอบรมชี้แจงจิตใจชาวบ้านมากกว่าที่จะออกมาเคลื่อนไหวแก้ไขปัญหาของชุมชน

การจัดตั้งระบบความช่วยเหลือกันโดยทางราชการ เช่น ธนาคารข้าว และองค์กรอื่น ๆ เช่น กรรมกรหมู่บ้าน ลูกเสือชาวบ้าน ทส.ปช. และอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ก็ไม่ประสบความสำเร็จ กิจกรรมมักมีทั้งในระยะต้น ๆ หลังการจัดตั้งเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไป องค์กรเหล่านี้ก็มักไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เท่าใดนัก

อย่างไรก็ตาม ครอบครัวและเครือญาติยังคงมีความสำคัญและได้รับการยอมรับว่ามีประโยชน์อยู่มาก ชาวบ้านเกือบทั้งหมดให้ความเห็นว่าญาติพี่น้องของตนสามารถเป็นที่พึ่งของตนได้ในยามคับขันหรือครอบครัวมีความเดือดร้อน ซึ่งมักเป็นการยืมเงินไปใช้ก่อนหรือการขอแรงให้ช่วยดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ชาวบ้านยังคงมีความสัมพันธ์กับญาติพี่น้องที่อยู่ในภูมิลำเนาเดิม มีการไปมาหาสู่ติดต่อกันอยู่เสมอ ๆ บางครอบครัวก็มีญาติพี่น้องอพยพมาพร้อม ๆ กันในหมู่บ้าน

ผู้ที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้อีกพวกหนึ่ง ได้แก่ เพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดกัน การขอความช่วยเหลือมักเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นส่วนใหญ่ เช่น การขอยืมข้าวไปหุงก่อนเป็นบางครั้ง หรือการให้ยืมเงินจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่เพื่อนบ้านก็เป็นคนที่มีฐานะใกล้เคียงกัน ผู้ยืมจะรีบหาสิ่งที่ยืมไปมาใช้คืนให้โดยทันทีที่สามารถหามาได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความไว้วางใจกัน และจะได้สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ตลอดไป

พ่อค้าในตลาดก็เป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือที่สำคัญแก่ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านมักตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบอยู่เสมอ ชาวบ้านมักจะไม่ค่อยไปขอความช่วยเหลือจากพ่อค้าถ้าสามารถมีทางเลือกทางอื่น

บ้านป่าไม้สหกรณ์

สภาพของ ชาวบ้านป่าไม้สหกรณ์ก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับชาวบ้านโนนดินแดง กล่าวคือ ชาวบ้านมักให้ความสำคัญกับปัญหาของตนเอง การช่วยเหลือก็ถูกตักต้อนมักเกิดขึ้นในหมู่ญาติที่อพยพมาด้วยกัน หรือเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน แต่การช่วยเหลือกันมักจำกัดอยู่วงแคบและชั่วคราวชั่วคราว

ศาสนาที่ไม่สู้มีบทบาทมากนักในการแก้ไข้ปัญหาของชุมชน พระในวัดมักมาจากถิ่นอื่นและไม่ค่อยอยู่ประจำ พระมักมาจำวัดอยู่ชั่วขณะหนึ่ง แล้วก็จะไปที่อื่น ส่วนคนที่อยู่ประจำก็จะเป็นพระที่มีอายุมากและไม่ค่อยมีบทบาทใด ๆ

การจัดตั้งระบบความช่วยเหลือโดยทางราชการ ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ชาวบ้านเสื่อมศรัทธากับระบบการทำงานเป็นกลุ่ม โดยเชื่อว่ามีมีการเอาเปรียบกัน ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นต้น

3. ความสามารถในการปรับประสานกับภายนอก

บ้านโนนดินแดง

ชาวบ้านเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เร็วจากอดีต ซึ่งชาวบ้านมักทำนาโดยใช้พื้นที่มาก ๆ ปัจจุบันชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้เปลี่ยนวิธีการทำเกษตรมาเป็นการปลูกพืชในพื้นที่จำนวนไม่มากนัก แต่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วยและสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตได้อย่างดีผล แม้ว่าชาวบ้านยังคงยึดติดอยู่กับระบบการเกษตรที่ต้องใช้พื้นที่มาก ๆ อยู่บ้างก็ตาม

บ้านป่าไม้สหกรณ์

ชาวบ้านสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เร็ว เช่นเดียวกับบ้านโนนดินแดง แต่อาจจะช้ากว่าบ้าง เนื่องจากชาวบ้านอยู่กับกระจัดกระจาย การติดต่อกับสัมพันธ์กันในระดับกว้างมีไม่มากนัก ประกอบกับฐานะความเป็นอยู่ของชาวบ้านค่อนข้างยากจนอีกด้วย อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็สามารถใช้ประโยชน์จากวิทยาการสมัยใหม่ในการทำการเกษตรกรรมและสามารถปลูกพืชได้ผลผลิตสูงมากเช่นกัน สำหรับการเปลี่ยนแปลง

เป็นสมัยใหม่ จะเห็นได้จากการที่ไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านเพียงไม่นาน ชาวบ้านก็เริ่มมีเครื่องรับโทรทัศน์ วิทยุ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น

จากที่ไต่ถามมาแล้วข้างต้น อาจสรุปในตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8 สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเอง จำแนกตามหมู่บ้าน

ปัจจัยที่มีผลต่อการพึ่งตนเองของประชาชน	บ้านโนนดินแดง	บ้านป่าไม้สหกรณ์
<u>ปัจจัยทางการเมือง</u>		
1. ความสามารถในการรับข่าว	<ul style="list-style-type: none"> - มีช่องทางรับข่าวหลายช่องทาง ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ การประชุมประจำเดือน เจ้าหน้าที่กลุ่มเพื่อนบ้าน - แต่ละช่องทางมีประสิทธิภาพในการสื่อสารพอควร - หน่วยงานมีส่วนทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของข่าวชั้นบ้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - มีช่องทางรับข่าว เช่น เคียวกันกับบ้านโนนดินแดง - การสื่อสารมีอุปสรรคมาก การสื่อสารที่ได้ผลดีคือในกลุ่มเพื่อนบ้าน - หน่วยงานทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของข่าวสาร มากขึ้นบ้าง
2. การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบส่วนใหญ่เป็นการร่วมประชุมและทำงานของชุมชน ซึ่งมีความสม่ำเสมอ - หน่วยงานภายนอกเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดการมีส่วนร่วมมาก - องค์กรที่มีอยู่ไม่ได้รับความสำคัญ - หน่วยงานไม่มีส่วนช่วยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - รูปแบบส่วนใหญ่เป็นการร่วมประชุมแต่ไม่มีความสม่ำเสมอ - หน่วยงานภายนอกไม่มีบทบาทมากนัก - ช่างองค์กร - หน่วยงานไม่มีส่วนทำให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการ
พึ่งตนเองของประชาชน

บ้านโนนกินแกง

บ้านป่าไม้สทกรณ

3. การรู้จักแก้ปัญหา

- ปัญหาชอบชาวบ้านคือปัญหา
ความยากจนของตนเอง - ปัญหาของชุมชนเป็นเรื่อง
ของเจ้าหน้าที่และผู้นำ
ผู้นำได้รับความเชื่อถือระดับ
หนึ่ง - ชาวบ้านขาดประสบการณ์ใน
การร่วมกันแก้ปัญหาของ
ตนเอง - โรงงานไม่มีส่วนทำให้
เกิดความร่วมมือของ
ชาวบ้านในการแก้ปัญหา | <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาของชาวบ้านคือปัญหา
ความยากจนของตนเอง - ปัญหาของชุมชนเป็นเรื่อง
ของเจ้าหน้าที่และผู้นำ
ผู้นำไม่ค่อยได้รับความ
เชื่อถือ - ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันแก้
ปัญหาบ้าง แต่เป็นเพียงชั่ว
ขณะเท่านั้น - โรงงานไม่มีส่วนทำให้เกิด
ความร่วมมือของชาวบ้านใน
การแก้ปัญหา |
|--|--|

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

1. การมีปัจจัยพื้นฐาน
เพียงพอ

- มีข้าวเพียงพอแก่การบริโภค
เป็นส่วนใหญ่ - ชาวบ้านสามารถทำนาได้เอง - บ้านเรือนมีความคงทน
ถาวรพอควร - เครื่องนุ่งห่มเพียงพอแก่
ความต้องการ - มักเป็นโรคปวกเมื่อยและ
รักษาด้วยการซื้อยาชนิดของ
มากิน - โรงงานมีส่วนทำให้ชาวบ้าน
มีปัจจัยพื้นฐานเพียงพอมากขึ้น | <ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านบางส่วนขาดข้าวบริโภค - ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าวไม่ได้ - บ้านเรือนไม่ถาวร - เครื่องนุ่งห่มเพียงพอแก่
ความต้องการ - มักเป็นโรคปวกเมื่อยและรักษา
ด้วยการซื้อยาของมากินเอง - โรงงานมีส่วนทำให้ชาวบ้านมี
ปัจจัยพื้นฐานเพียงพอมากขึ้น |
|--|--|

ปัจจัยที่มีผลต่อการ พึ่งตนเองของประชาชน	บ้านโนนดินแดง	บ้านป่าไม้สหกรณ์
2. ความสมคูลย์ระหว่าง รายได้และรายจ่าย	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านมีรายได้เกือบตลอดทั้งปี จากแปลงนา - รายได้สามารถครอบคลุมรายจ่ายได้ตลอดทั้งปีเป็นส่วนใหญ่ รายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว - รายได้จาก การปลูกพืชส่งโรงงาน เป็นรายได้สำคัญของชาวบ้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น - ชาวบ้านยังต้องพึ่งพาพ่อค้าจากภายนอกมาก ในเรื่องการกินอยู่ในครอบครัว - รายได้จาก การปลูกพืชที่โรงงานส่งเสริม เป็นรายได้ทางหนึ่งของชาวบ้าน
3. การใช้ทรัพยากร	<ul style="list-style-type: none"> - มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินพอควร - ชาวบ้านบางส่วนได้นำเงินไปลงทุนเพิ่มขึ้น รวมทั้งซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกทั่วไป - โรงงานทำให้ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้มากขึ้น 	<ul style="list-style-type: none"> - การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำกินยังมีไม่มากนัก - ชาวบ้านนำเงินรายได้ไปใช้ในการลงทุนบ้าง - โรงงานทำให้ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้มากขึ้น

ปัจจัยทางจิตวิทยา

1. ความมั่นใจในตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านมีความมั่นใจในตนเองระดับหนึ่ง ในการที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น - ชาวบ้านไม่กล้าที่จะกำหนดแนวทางการของตนเองนอกกรอบนโยบายขององค์กรภายนอก 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านเชื่อว่าตนจะสามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นได้ - ชาวบ้านมีอิสระในการกำหนดทิศทางการดำรงชีวิตของตนเอง แต่มักต้องอาศัยพ่อค้าในท้องถิ่น
----------------------	--	--

ปัจจัยที่มีผลต่อการ
พึงตนเองของประชาชน

บ้านโนนกินแกง

บ้านป่าไม้สทกรณ

	- โรงงานมีส่วนอยู่บ้างที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในตนเอง	- โรงงานมีส่วนอยู่บ้างที่ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง
2. ความรับผิดชอบ	- ชาวบ้านโดยส่วนรวมไม่มีความรับผิดชอบต่อมากนัก - ชาวบ้านมักมีเหตุผลความจำเป็นในการใช้เงิน - กลไกตลาดทำให้ชาวบ้านไม่มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น	- โดยส่วนรวมชาวบ้านขาดความรับผิดชอบต่อ - ชาวบ้านมักมีเหตุผลความจำเป็นในการใช้เงิน - กลไกตลาดทำให้ชาวบ้านไม่มีความรับผิดชอบต่อมากขึ้น
3. ความคิดริเริ่มในการสร้างความร่วมมือ	- ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของการร่วมมือช่วยเหลือกันในวงกว้างเท่าใดนัก - ชนบทที่มีความคิดสร้างสรรค์ - โรงงานไม่มีส่วนทำให้เกิดความคิดริเริ่มในการสร้างความร่วมมือ	- ชาวบ้านมีลักษณะต่างคนต่างอยู่และมีประสบการณ์ที่ล้มเหลวมาก - ชาวบ้านไม่ไว้วางใจกันและชนบทผู้นำที่ชาวบ้านเชื่อถือ - โรงงานไม่มีส่วนทำให้เกิดความริเริ่มในการสร้างความร่วมมือ
4. ความพอใจและภูมิใจในตนเอง	- ชาวบ้านไม่พอใจกับชีวิตของตนเองมากนัก - พื้นที่ทำกินไม่พอ - โรงงานไม่มีส่วนทำให้เกิดความพอใจและภูมิใจในตัวเอง เนื่องจากเห็นในทางธุรกิจเป็นหลัก	- ชาวบ้านไม่พอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ - พื้นที่ทำกินไม่พอ - โรงงานไม่มีส่วนทำให้เกิดความพอใจและภูมิใจในตัวเอง เนื่องจากเห็นในทางธุรกิจเป็นหลัก

ปัจจัยที่มีผลต่อการ
พึ่งตนเองของประชาชน

บ้านโนนคินแกง

บ้านป่าไม้สทกรณ

ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

1. ประชากรเหมาะสมกับ
การผลิต

- ชาวบ้านมีงานทำเกือบ
ตลอดปี
- ชาวบ้านได้รับความรู้
ใหม่ ๆ อยู่เสมอ
- โรงงานมีส่วนทำให้
ชาวบ้านมีลักษณะที่
เหมาะสมกับการผลิต
มากขึ้น

- ชาวบ้านยังมีเวลาว่างมาก
- ชาวบ้านไม่ค่อยได้รับการ
อบรมเพิ่มเติม
- โรงงานมีส่วนทำให้ชาวบ้าน
มีลักษณะที่เหมาะสมกับการ
ผลิตมากขึ้น

2. มีสถาบันในการแก้ปัญหา
ร่วมกัน

- ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่
- ญาติพี่น้อง เป็นที่พึ่งได้
- วัดเริ่มมีบทบาทมากขึ้น
- ระบบการช่วยเหลือที่จัดตั้ง
ขึ้นโดยหน่วยงานภายนอก
ไม่ประสบความสำเร็จ
- โรงงานไม่มีส่วนเสริม
องค์กรในชุมชนในการแก้
ปัญหาร่วมกัน

- ชาวบ้านต่างคนต่างอยู่
- ญาติพี่น้อง เป็นที่พึ่งได้
- วัดไม่มีบทบาทเท่าที่ควร
- ระบบการช่วยเหลือที่จัด
ตั้งขึ้นโดยหน่วยงานภายนอก
ไม่ประสบความสำเร็จ
- โรงงานไม่มีส่วนเสริมสร้าง
ให้องค์กรในชุมชนแก้ปัญหา
ร่วมกัน

3. ความสามารถในการ
ปรับประสาน

- ชาวบ้านสามารถปรับ
ประสานกับวิทยาการสมัย
ใหม่ได้เร็ว

- โรงงานมีส่วนกระตุ้นให้
ชาวบ้านปรับตัวเข้ากับควม
ทันสมัยจากภายนอกได้มากขึ้น

- ชาวบ้านสามารถปรับประสาน
กับวิทยาการสมัยใหม่ได้เร็ว
- โรงงานมีส่วนกระตุ้นให้
ชาวบ้านปรับตัวเข้ากับควม
ทันสมัยจากภายนอกได้
มากขึ้น

จากตารางจะเห็นได้ว่า ชาวบ้านโนนดินแดง และบ้านป่าไม้สทกรณ มีลักษณะร่วมกันจำนวนหนึ่ง คือ ในปัจจัยทางการเมือง ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเห็นว่า ปัญหาของชุมชนเป็นปัญหาที่ใกล้ตัว และเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่และผู้นำของหมู่บ้านที่จะต้องทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหา ชาวบ้านขาดกระบวนการในการแก้ปัญหาด้วยกัน ที่ถาวร สำหรับในปัจจัยทางจิตวิทยาพบว่า ชาวบ้านในสองหมู่บ้านไม่ค่อยมีความรับผิดชอบมากนัก ชาวบ้านมักมีเหตุมาหาข้ออ้างเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบของตนเอง อยู่เสมอ ตลอดจนมีวิธีการหลากหลายในการที่จะพยายามให้ตนได้ประโยชน์สูงสุด ไม่เห็นความสำคัญของความร่วมมือ และความคิดริเริ่มในการสร้างความร่วมมือซึ่งกัน และกัน ขณะเดียวกันก็ยังไม่พอใจและภูมิใจในตนเองเท่าใดนัก ส่วนในปัจจัยทางสังคม และวัฒนธรรมพบว่า สถาบันในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันไม่สู้มีบทบาทมากนัก เช่น วัด องค์การที่จัดตั้งขึ้น เป็นต้น สถาบันที่ยังคงมีบทบาทอยู่มากคือครอบครัวและญาติพี่น้อง นอกจากนี้พบว่าชาวบ้านสามารถปรับประสานกับวิทยาการสมัยใหม่ได้เร็วในทั้งสองหมู่บ้าน

ในขณะเดียวกัน จะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านโนนดินแดง และหมู่บ้านป่าไม้สทกรณ ก็มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่ด้วยในระดับหนึ่ง กล่าวคือในปัจจัยทางการเมือง การกระจาย ชาวบ้านโนนดินแดงจะมีประสิทธิภาพมากกว่าบ้านป่าไม้ ซึ่งมีอุปสรรคมากกว่า นอกจากนี้ชาวบ้านโนนดินแดงก็มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากกว่าชาวบ้านป่าไม้ แม้ว่าจะเป็นกรมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานภายนอกเป็นผู้กำหนดขึ้นก็ตาม สำหรับในปัจจัยทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านโนนดินแดงสามารถมีปัจจัยสี่เพียงพอกับความ ต้องการ ชาวบ้านสามารถไขประโยชน์จากทรัพยากรได้เต็มที่ และมีรายได้เกือบตลอดทั้งปี ซึ่งสามารถครอบคลุมรายจ่ายได้ตลอดปี และสามารถนำไปลงทุนหรือซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกได้มากกว่าชาวบ้านป่าไม้สทกรณ ส่วนในปัจจัยทางจิตวิทยาพบว่าชาวบ้านโนนดินแดงไม่มีอิสระในการกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของตนเองมากนัก ในขณะที่ชาวบ้านป่าไม้สทกรณมีความเป็นอิสระมากกว่า และในปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม คุณสมบัติของประชากรบ้านโนนดินแดงมักเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียรและได้รับการอบรมเกือบตลอดปี ทำงานหนักอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่เด่นกว่าชาวบ้านป่าไม้ ที่ชาวบ้านมักมีเวลาว่างมาก และไม่สู้ได้รับการอบรมความรู้เพิ่มเติมเท่าใดนัก

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างดังกล่าวก็มีได้มีผลให้เกิดความแตกต่างในภาพรวมของชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านมากนัก กล่าวคือ โดยภาพรวมชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน ชาวบ้านเห็นว่าตนเองเป็นผู้ไร้อำนาจที่จะไปจัดการปัญหาใด ๆ ได้ โดยเฉพาะปัญหาของชุมชน ซึ่งควรเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชนในการแก้ไข ชาวบ้านจึงขาดการรวมกลุ่ม หรือไม่เห็นความสำคัญของกลุ่ม หรือองค์กรในการร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในขณะที่สถาบันทางสังคมก็ไม่มีบทบาทในการแก้ปัญหาของชุมชนเท่าใดนัก และอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนทั้งสองแห่งยังอยู่ในภาวะที่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของชาวบ้าน หากแต่ในความคิดของชาวบ้านมักมองการพึ่งตนเองแต่เฉพาะในค่านเศรษฐกิจเพียงปัจจัยเดียว โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้คือผู้มีฐานะดี ไม่ค่อยอยากขัดสน มีความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ เช่น ที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ มีทุนค่าเนินการและอื่น ๆ ไม่ต้องไปพึ่งพาใคร สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง และเห็นว่าหมู่บ้านหรือชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ หมายถึงหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีความพร้อม มีความเจริญแล้ว คือ ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะดี มีสิ่งสาธารณูปโภคสาธารณูปการ เปรียบพร้อม ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าหมู่บ้านของตนยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากชาวบ้านยังยากจนอยู่มาก และขาดความพร้อมในทุก ๆ เรื่อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย